

Ковтун Т.Ю.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ДЛЯ СТІЙКОСТІ ТА ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

У статті досліджуються особливості державної фінансової підтримки для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час. З'ясовано, що держпрограма «Доступні кредити 5–7–9%» допомагає стимулювати та відновлювати бізнес й найкращим чином показала свою ефективність з підтримки бізнесу у воєнний час. У результаті дослідження встановлено, що підтримка за держпрограмою «Доступні кредити 5–7–9%» станом на 10.10.2022 р. склала 22 609,33 млн грн, кількість підписаних кредитних угод налічує 48 393 на загальну суму 143 566,7 млн грн (з них на 53 945,61 млн грн підписані угоди з 24.02.2022 р.), а українські аграрії у межах даної програми залучили кредитів обсягом на 57,17 млрд грн, з них під посівну кампанію – на суму 38,55 млрд грн (67,4%). На основі аналізу стану та потреб українського бізнесу під час воєнного стану, визначено, що потреба бізнесу у додатковому фінансуванні постійно зростає. Виокремлено три головні перепони для відновлення підприємницької діяльності, зокрема: непрогнозованість розвитку ситуації в Україні (44,2%), фінансові проблеми, пов'язані з недостатністю капіталу (42,1%) і недостатня кількість платоспроможних клієнтів в Україні (39,5%). Встановлено, що ключовими перепонами у взаємовідносинах із органами влади власники бізнесу відзначили блокування податкових накладних (40,6%), затримку з логістикою на кордоні (черги на митних пунктах) (20,4%) і відмову у доступі до державних програм підтримки (гранти, 5–7–9 тощо) (19,6%). Узагальнено інформацію, оприлюднену на круглому столі «Нагальні потреби українського агросектору для стійкості та відновлення» щодо основних потреб агровиробників в умовах воєнного стану. Основними потребами агровиробників є: забезпечення генераторами, насіннєвим матеріалом, державна підтримка безперебійного експорту та доступ до додаткових джерел фінансування. Встановлено, що з-за даних умов потребують невідкладного вирішення на всіх без виключення рівнях управління державою наступні питання у агросфері: на найвищому рівні необхідно забезпечити безперебійну роботу зернового коридору; на рівні місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади – спростити доступ аграріїв до кредитних ресурсів, щоб основною заставою було зерно і держава надавала гарантію банку за позичальника.

Ключові слова: державна підтримка, органи державної влади, бізнес, органи місцевого самоврядування.

Постановка проблеми. Початок повномасштабного військового вторгнення росії на територію України призвів до колосальних змін у системі державної підтримки розвитку економіки країни та бізнес-середовища. У зв'язку з руйнуванням цивільних та інфраструктурних об'єктів по всій території країни, вимушеною міграцією населення, спричиненою бойовими діями, відбулися динамічні негативні зміни в роботі бізнесу. Ця повна зміна умов функціонування бізнесу спричинена багатьма факторами, серед яких: розривання комерційних зв'язків з країною-агресором; окупація територій на яких працював бізнес; тотальна міграція працездатного населення жіночої статі за кордон; жінки, які залишилися в Україні вимушені приділяти більше уваги дітям шкільного та дошкільного віку, а не роботі, оскільки всі

діти переведені на дистанційну форму навчання і виховання; більше мільйона чоловіків працездатного віку залишили робочі місця і пішли захищати батьківщину; кардинально змінилися потреби суспільства – від споживацького типу (споживання продуктів та послуг) Україна вимушено перейшла до мілітаризації, тобто поширення військових законів та дисциплін на цивільні галузі господарства, економіку і нарощування військової потужності.

З метою розв'язання найбільш актуальної проблеми України – проблеми забезпечення належної обороноздатності країни, за рахунок достатньої кількості військової техніки, сил і засобів боротьби з країною-окупантом, актуальним є державна підтримка бізнесу, який може згенерувати внутрішні ресурси України, забезпечити подат-

кові надходження в бюджет та стати потужним тилом для Збройних сил України.

За сучасних умов, коли Україна перебуває у стані війни, податки є одним з головних фінансових інструментів, що регулюють взаємовідносини малого, середнього і великого бізнесу з державою. Робота бізнесу під час війни є надзвичайно важливим джерелом наповнення бюджету та формування робочих місць, при цьому, малий бізнес виступає найбільш активним учасником усіх соціально-економічних процесів, оскільки саме він спроможний швидко адаптуватися до швидкозмінних умов сьогодення, миттєво реагувати на всі потреби суспільства, при цьому, використовуючи адаптивну форму управління, постійно впроваджувати інновації, мінімізуючи збитки як для себе, так і для держави вцілому. Отже, актуальним для науки та практики публічного управління та адміністрування є пошук механізмів державної підтримки бізнесу для забезпечення стійкості та розвитку бізнесу у воєнний і повоєнний періоди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості державної фінансової підтримки для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний та повоєнний періоди досліджує значна когорта науковців та практиків. Так, наукові праці В. Могильської присвячені аналізу деяких аспектів стимулювання бізнесу в період воєнного стану в Україні, І. Годнюк, досліджує оподаткування суб'єктів малого підприємництва, а І. Грищенко – прийняття управлінських рішень в умовах воєнного стану та ін.

Науковці акцентували увагу на різних аспектах підтримки бізнесу, проте системних наукових напрацювань щодо державної підтримки бізнесу наразі немає. Праця безпосередньо пов'язана з науковими дослідженнями кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва Національного університету біоресурсів і природокористування України, які здійснюються в межах науково-дослідної теми “Трансформація публічного управління в умовах сучасних викликів” (ДР № 0122U201662).

Метою роботи є дослідження особливостей державної фінансової підтримки для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час. Для досягнення мети визначено наступні завдання: проаналізувати фінансові інструменти для підтримки бізнесу в т.ч. агросектору; провести оцінку нагальних потреб бізнесу в умовах воєнного стану; проаналізувати міжнародну підтримку вітчизняного бізнесу.

При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема застосований системний підхід та системний аналіз з метою дослідження проблеми функціонування бізнесу та пошуку шляхів державної фінансової підтримки бізнесу; узагальнення для формулювання умовиводів; системно-структурний аналіз дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний розвиток економіки України залежний від продуктивності й можливості бізнес-середовища ефективно протистояти усім викликам військового часу. Наразі, можемо констатувати спроможність підприємців до самоорганізації й бажання максимально розкривати підприємницький талант для пошуку нових шляхів забезпечення абсолютно нових потреб населення, держави, міжнародної спільноти, всіх сфер і галузей життєдіяльності. Широкомасштабна війна миттєво і докорінно змінила як внутрішній світ кожного жителя України так і наше відношення і взаємодію з зовнішнім середовищем, зокрема, відношенням до бізнесу, діяльність бізнесу, його зв'язки та товари і послуги, які виробляє і надає бізнес. Саме тому, українська влада зобов'язана ініціювати нові заходи стосовно пріоритетів і механізмів стимулювання розвитку економіки [1, с. 196], які будуть скеровані на підтримку бізнес-середовища під час війни і передбачати зміни стосовно вимог ведення бізнесу, кредитування, оподаткування, можливості релокації бізнесу з територій ведення активних бойових дій тощо.

Відповідно до Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» була імплементована спрощена система оподаткування, що передбачає спеціальний податковий режим для зниження податкового навантаження (звільняє від сплати окремих видів податків: податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість, податку на прибуток, земельного податку тощо; надання права вибору сплати податку на додану вартість; спрощення бухгалтерського обліку та фінансової звітності) та стимулювання малого підприємництва в Україні. Ця система передбачає лише один вид податку: єдиний податок, що сплачується до місцевого бюджету; однак незалежно від цього підприємці сплачують єдиний соціальний внесок, котрий зараховується на рахунки органів Міністерства доходів і зборів України (див. табл. 1).

На загальнодержавному рівні фінансова підтримка малого бізнесу гарантується Законом

Спрощена система оподаткування для ФОП та суб'єктів господарювання

	1 група	2 група	3 група	4 група
	для ФОП	для ФОП	для ФОП та юр. осіб	для сільськогосподарських товаровиробників
Ставка ЄП	до 10% від прожиткового мінімуму	до 20% від мінімальної ЗП	5% з доходу	передбачена п. 293.9 ст. 293 ПК
Ставка ЄП для платників ПДВ	–	–	3% з доходу	передбачена п. 293.9 ст. 293 ПК
На період воєнного стану	–	–	2% з доходу	
Обсяг доходу	1 085 500 грн	5 421 000 грн.	7 585 500 грн	75% і більше складає частка сільськогосподарського товаровиробництва
На період воєнного стану			обсяг доходу не перевищує 10 млрд грн.	
Найменші працівники	–	10	не обмежено	не обмежено
Податковий період	1 рік	1 рік	1 квартал	1 рік
Види діяльності	«роздрібний продаж» та «побутові послуги населенню»	«послуги», «виробництво/ продаж товарів», «ресторанне господарство»*	будь-які види діяльності, дозволені на спрощеній системі	

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [2; 3].

України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [2], згідно якого «держава гарантує фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів господарювання, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу» [3; 15].

З метою сприяння агропромислому виробництву було внесено зміни стосовно умов кредитування аграріїв у рамках держпрограми «Доступні

кредити 5–7–9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення/скасування (див. рис. 1).

Програма «Доступні кредити 5–7–9%» допомагає стимулювати та відновлювати бізнес та найкращим чином показала себе за даних умов надаючи кредити на підтримку бізнесу у воєнний час, де дана підтримка станом на 10.10.2022 р. становить 22 609,33 млн. грн., кількість підписаних кредитних угод становить 48 393 на суму 143 566,7 млн. грн (із них на 53 945,61 млн. грн. підписані угоди з 24.02.2022 р.) (див. табл. 2) [6].

Аналіз структури кредитного портфеля на 10.10.2022 р. за Програмою «Доступні кредити 5–7–9%» з 24.02.2022 р.

Компоненти	Підписані кредитні угоди, млн. грн.	Питома вага, %
Інвестиційний компонент	574,6	1,1
Антиковідний компонент	4042,98	7,5
Рефінансування	5453,7	10,1
Підтримка ФОП	19,35	0,0
Підтримка посівної компанії	21245,65	39,4
Підтримка бізнесу у воєнний час	22609,33	41,9
Всього	53945,61	100

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [6].

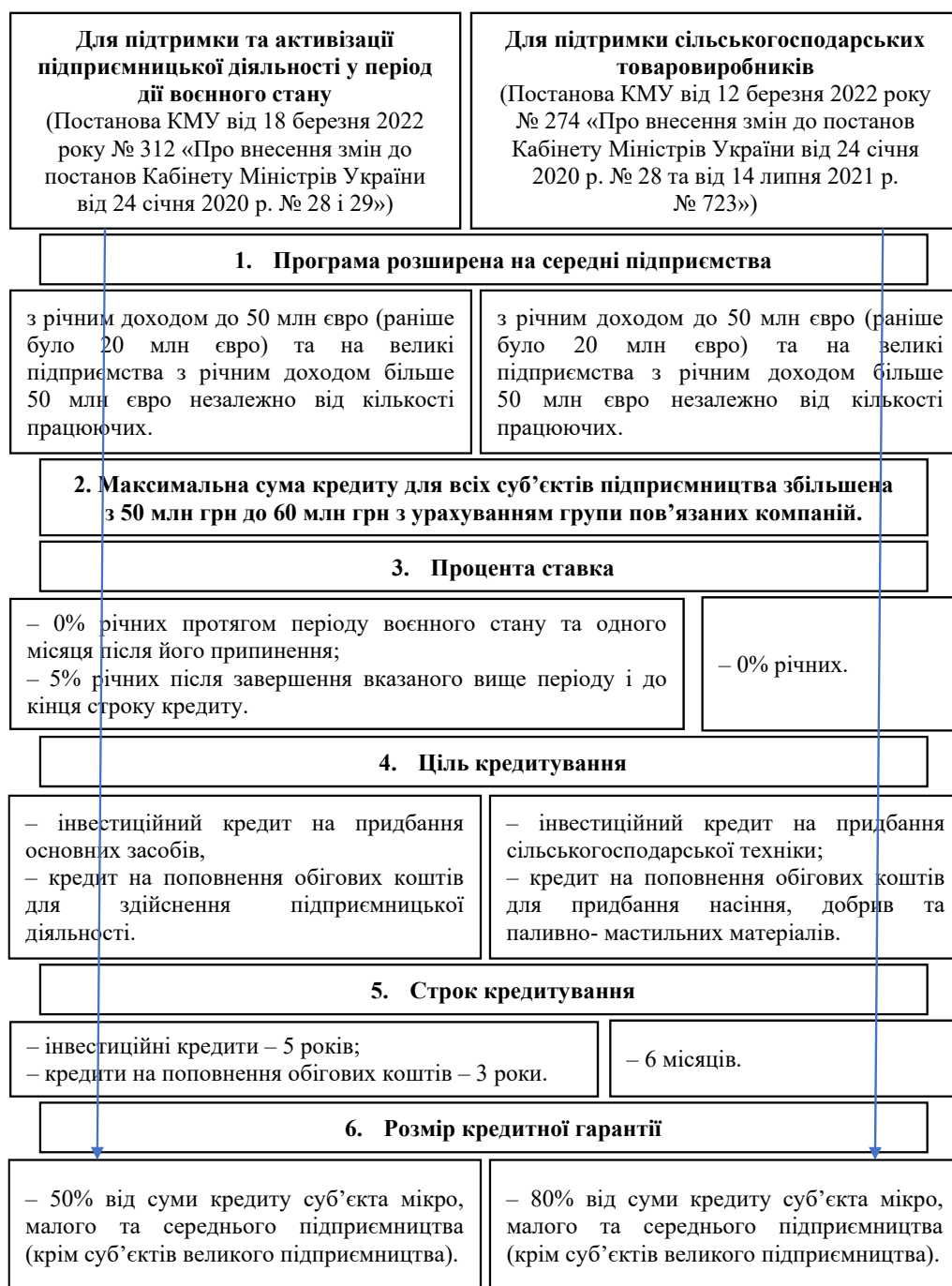

Рис. 1. Основні нововведення до Програми «Доступні кредити 5–7–9%»

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [4; 5].

Отже, відповідно до статистичних даних, наведених у табл. 2, можемо стверджувати про актуальність імplementованої урядом України Програми «Доступні кредити 5–7–9%» і активну позицію бізнесу, пов'язану відновленням діяльності в період військового стану.

На основі аналізу статистичних даних можемо відзначити, що станом на 08.09.2022 р. українські аграрії у межах програми «Доступні кредити

5–7–9» залучили кредитів на суму 57,17 млрд грн, з них під посівну кампанію – 38,55 млрд грн (67,4%). Кредитними ресурсами скористались 30996 сільськогосподарських товаровиробників – це 65,2% від загальної чисельності підприємств в Україні, що займаються сільськогосподарською діяльністю. В межах програми «Доступні кредити 5–7–9» аграрії залучають кредитні ресурси в розмірі від 100 тис. до 90 млн грн, а найбільші обсяги

кредитів за період війни надали АТ «Ощадбанк» (5,4 млрд грн), «Райффайзен Банк» (3,92 млрд грн) та «Креді Агріколь банк» (3,55 млрд грн) [7].

Станом на початок травня 2022 року можемо спостерігати зростання частки кредитів підприємствам сільського, лісового та рибного господарств на рівні 13,2% від загального обсягу наданих банківською системою суб'єктам господарювання. Стосовно структури кредитування підприємств у секторі сільського господарства, то в основному це короткострокові (до 1 року), частка яких становить 49% і середньострокові (від 1 до 5 років) кредити з часткою 46% відповідно. З-поміж короткострокових і середньострокових кредитів у секторі сільського господарства близько 70% припадає на кредити в національній валюті. Однак довгострокові кредити розподілені більш рівномірно – 52% в національній валюті та 48% – в іноземній валюті [8] (див. рис. 2).

На основі аналізу дев'ятої хвилі досліджень бізнесу в Україні під час повномасштабної воєнної агресії, яке було проведено Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проектом Дія.Бізнес, стратегічним агентством Advanter Group (період опитування: 09.11.–17.11.2022 р.; всього опитано 504 власників та CEO підприємств малого та середнього бізнесу (далі – МСБ) стосовно стану та потреб українського бізнесу під час воєнного стану визначено, що потреба бізнесу у додатковому фінансуванні постійно зростає. З'ясовано, що у додатковому фінансуванні у розмірі до 30 000 дол. США станом на листопад 2022 р. мають потребу 17,5% підприємств МСБ, що на 4,1% менше, аніж станом на вересень 2022 р.; від

30 000 дол. США – до 300 000 дол. США – 43,6% підприємств МСБ, що на 1% менше, аніж станом на вересень 2022 р.; від 300 000 дол. США – до 1 000 000 дол. США – 20,5% підприємств МСБ, що на 1,4% більше, аніж станом на вересень 2022 р.; від 1 000 000 дол. США – до 3 000 000 дол. США – 8,8% підприємств МСБ, що на 0,1% більше, аніж станом на вересень 2022 р.; від 3 000 000 дол. США – до 10 000 000 дол. США – 6,6% підприємств МСБ, що на 2,3% більше, аніж станом на вересень 2022 р. (див. рис. 3).

В листопаді 2022 р. МСБ відзначив, що до трьох головних перепон для відновлення підприємницької діяльності належать: непрогнозованість розвитку ситуації в Україні (44,2%), фінансові проблеми (відсутність достатнього капіталу) (42,1%) і недостатню кількість платоспроможних клієнтів в Україні (39,5%). Порівняно з вереснем 2022 р. відбулося зростання значення непрогнозованості на 6,5%, однак відбулося зменшення значення двох інших перешкод на 9,1% та 24,5% відповідно. Також в листопаді відбулося зростання значень таких перепон для бізнесу, як недоступність грантових програм, оголошених урядом; перепони зі сторони регуляторних/фіскальних органів та демпінг конкурентів/загалом зниження прибутковості на ринку (див. рис. 4).

Власники бізнесу ключовою перепоною у взаємовідносинах із органами влади відзначили блокування податкових накладних (40,6%) станом на листопад 2022 р., а також акцентували увагу на затримці з логістикою на кордоні (черги на митних пунктах) (20,4%), відмову у доступі до державних програм підтримки (гранти, 5–7–9 тощо) (19,6%) (див. рис. 5).

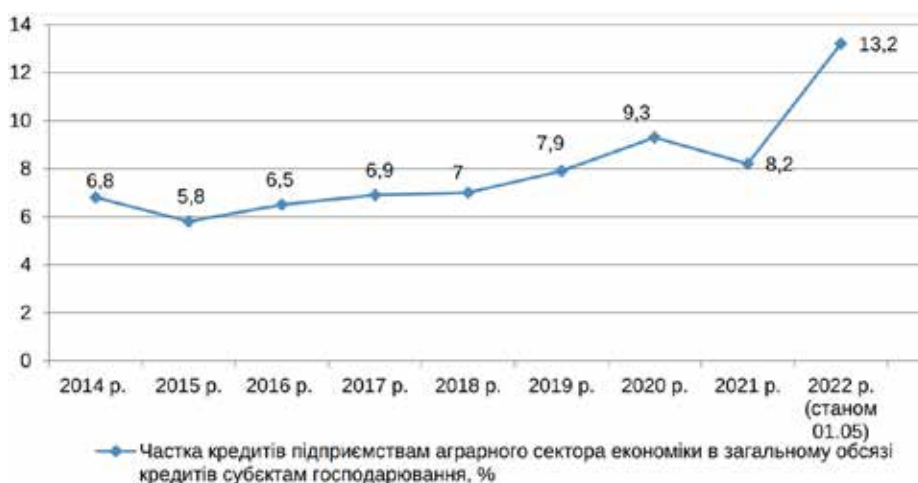

Рис. 2. Динаміка кредитів підприємствам аграрного сектора економіки

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [9]

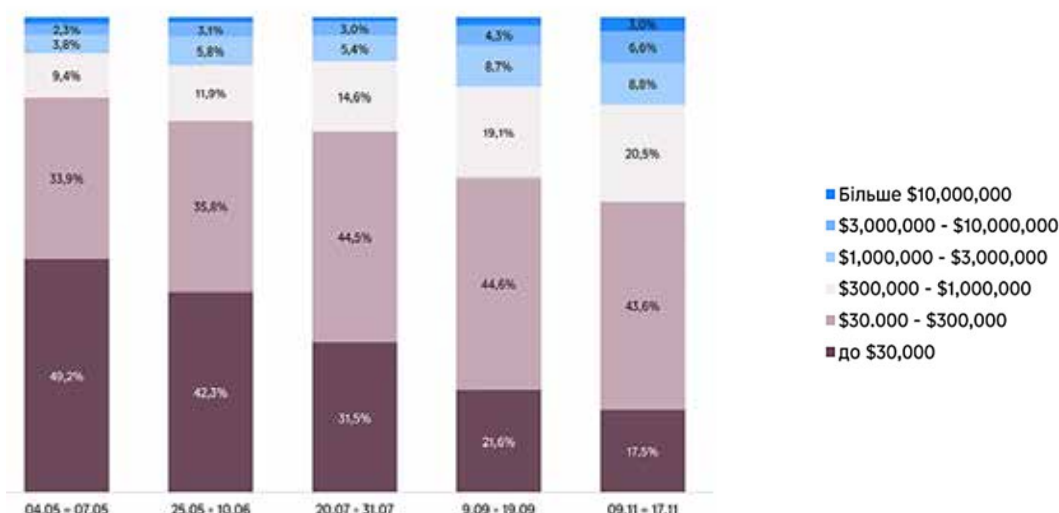

Рис. 3. Потреба бізнесу у додатковому фінансуванні

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [10].

Крім цього, відключення електроенергії здійснює суттєвий вплив на повноцінне функціонування бізнесу. З-поміж 48% респондентів відзначили, що перебої з електроенергією призвели до зменшення оборотів на 20%, зокрема, 9,5% підприємств втратили близько половини обороту, ще 7,5% підприємств – втратили до 80% обороту, а 7,9% практично зупинили свою діяльність.

Також, було проаналізовано, якими видами державної допомоги скористалися респонденти, де 58,4% відзначили, що не користувалися жод-

ним видом державної допомоги, що свідчить про наявність перешкод у наданні допомоги бізнесу, 11,8% – скористалися податковими пільгами, 8,2% – державною Програмою «Доступні кредити 5–7–9%», 7,4% – допомога для ВПО тощо (рис. 6).

Європейська Рада 24.05.2022 р. імплементувала постанову, яка надає тимчасову лібералізацію торгівлі та інші торговельні пільги деяким українським товарам. Це рішення діятиме протягом одного року та призупинить, зокрема: усі ці тарифи відповідно до розділу IV Угоди про асо-

Рис. 4. ТОП-10 проблем бізнесу, які заважають відновлюватися і розвивати підприємницьку діяльність

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [10].

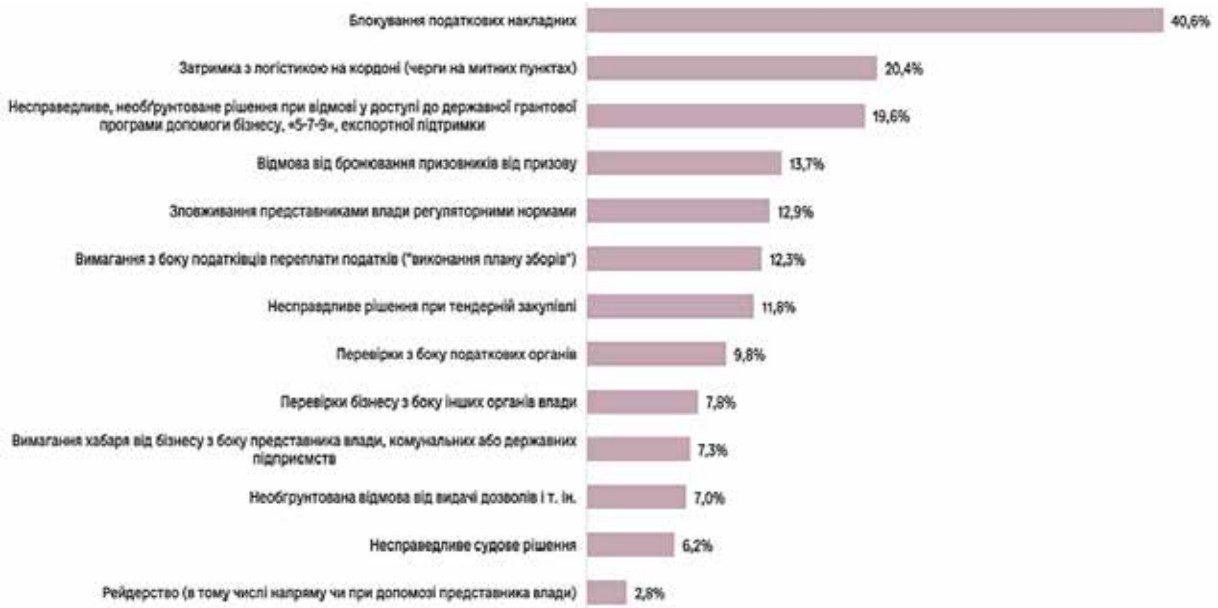

Рис. 5. Основні проблеми бізнесу у взаємовідносинах з органами владами за жовтень-листопад 2022 р.

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [10].

ціацію між ЄС та Україною; застосування спільних правил імпорту щодо імпорту походженням з України; справляння антидемпінгового мита на імпорт, що походить з України. У липні 2022 року Європейська Комісія ухвалила рішення, яке надає змогу державам-учасницям тимчасово відмовитися від сплати мита та ПДВ на ввезення з третіх країн продуктів харчування, ковдр, наметів, елек-

трогенераторів та іншого рятувального обладнання, призначеного для постраждалих від війни українців.

У період з 2014 по 2022 рр. ЄС підтримував Україну через декілька послідовних операцій макрофінансової допомоги (МФД), які перевищили 7 млрд євро у вигляді позик і грантів. Ця фінансова допомога скерована на сприяння ста-

Рис. 6. Аналіз опитування «Якими видами державної допомоги ви скористалися?»

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [10].

більшості в Україні та сатисфакції її негайних і найнагальніших потреб у фінансуванні. У грудні 2022 року Європейська Рада ухвалила законодавчий пакет, який надасть змогу ЄС фінансово допомагати Україні протягом 2023 року 18 млрд євро [11].

5 грудня 2022 року за підтримки ЄС, Світового банку, Міністерства аграрної політики та продовольства України в м.Києві пройшов круглий стіл «Нагальні потреби українського агросектору для стійкості та відновлення». Під час цього комунікативного заходу було обговорено актуальні питання, серед яких: основні потреби агровиробників, спричинені умовами воєнного стану; забезпечення генераторами, насіннєвим матеріалом, безперебійний експорт та доступ до додаткових джерел фінансування. Було оприлюднено результати опитування агровиробників, проведене Міністерством аграрної політики та продовольства України щодо перспектив розвитку агропромислового сектору України в 2023 році та акцентовано увагу на тому, що респонденти вказали, якщо аграріїв забезпечать міжнародною підтримкою – насіннєвим матеріалом, то в результаті цього загальні площі посівів в Україні під час весняних польових робіт

можуть зрости на 30%. Агросектор з-за даних умов потребує 1125 одиниць генераторів, наразі одержано підтвердження від Німеччини про надання 25 генераторів [12].

Також, ЄС уже погодило надання 950 млн євро на підтримку логістичних проєктів у межах «Шляхів солідарності», які ЄБРР, Світовий банк, ЄІБ готові вкласти в експортну інфраструктуру України [13]. Було встановлено, що головною проблемою для діяльності агросектору є мінімальна ліквідність агропродукції, оскільки ціна продажу зерна є надто низькою, а логістичні послуги суттєво здорожчали, у результаті чого аграрії зазнають значних збитків. Міністр аграрної політики та продовольства України відзначив ряд ключових факторів, які цього року надали змогу підтримати агропродуцентів та рекомендував скористатися ними і в подальшому (див. рис. 7).

На порядку денному знаходиться питання стосовно спрощення процедури експорту зерна через всі кордони та питання як забезпечити малим агропродуцентам фінансову підтримку і через Державний аграрний реєстр, і через підтримку ЄС.

Голова Всеукраїнської Аграрної Ради Андрій Дикун відзначив на потребі переходу від сировинної моделі виробництва в агросекторі на виробни-

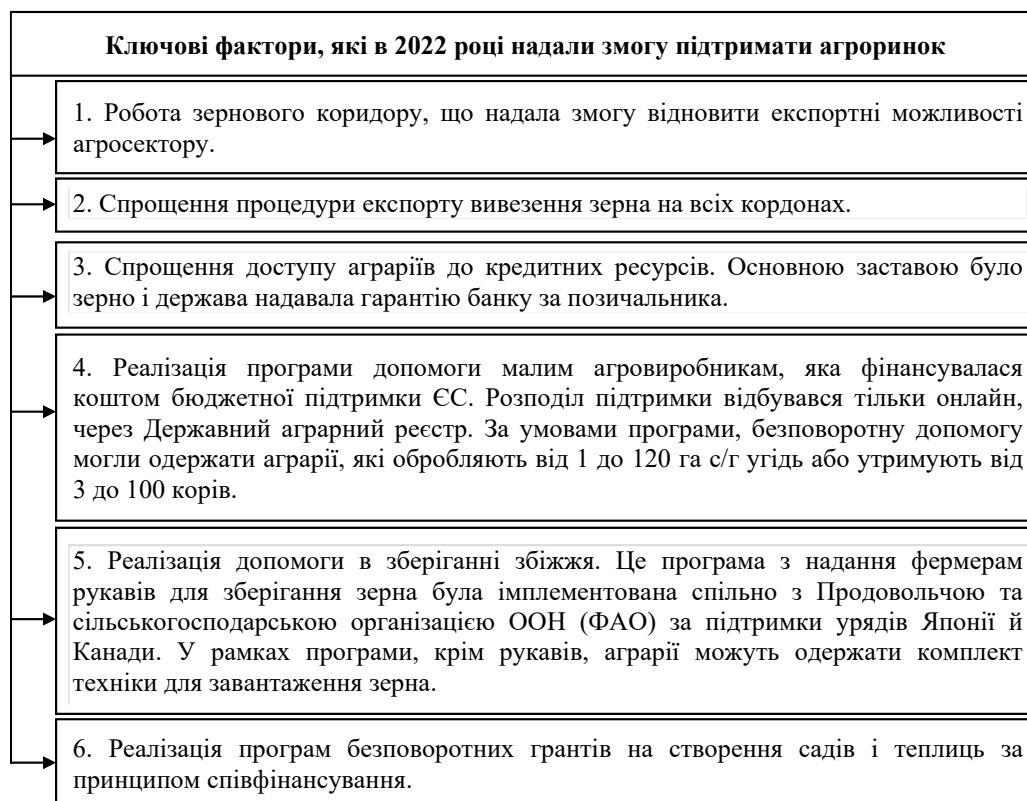

Рис. 7. Ключові фактори, які в 2022 р. надали змогу підтримати агропродуцентів

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [14].

цтво з доданою вартістю, що у свою чергу надасть нові робочі місця і заохотить повернутися українців, які виїхали за кордон [13].

Міністр аграрної політики та продовольства України відзначив прогнози стосовно діяльності агросектору на наступний сезон: очікується зменшення площі посіву кукурудзи, у зв'язку із високою вартістю азотних добрив, пізнім збором поточного урожаю, таким чином й неможливістю якісної підготовки с/г угідь на наступний сезон; очікується зростання площі посіву соняшнику і сої; очікується зменшення площ під посіви пшениці та ячменю, а ріпак має утримати торішні показники [14].

Перед управліннями всіх рівнів на порядку денному стоїть першочергове завдання – забезпечення підтримки аграріїв, щоб асекувати вітчизняну і світову продовольчу безпеку, надати можливість 100% задовольнити потреби ЗСУ та населення країни в якісних вітчизняних продуктах харчування.

Таким чином, проведений аналіз та узагальнення отриманих результатів, стосовно державної підтримки аграрного бізнесу в період воєнного стану дає змогу виокремити ряд актуальних проблем, які потребують невідкладного вирішення на всіх без виключення рівнях управління державою:

- на найвищому рівні необхідно асекувати безперебійну роботу зернового коридору;
- на рівні місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади – спростити доступ аграріїв до кредитних ресурсів, щоб основною

заставою було зерно і держава надавала гарантію банку за позичальника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що головна увага держави повинна бути сконцентрована на державній фінансовій підтримки для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час, а також для того, щоб зберегти якомога більше робочих місць. У зв'язку з цим, розроблені заходи фінансової підтримки бізнесу повинні базуватися на чітких цілях економічної політики, бути системними, а також враховувати довгострокові пріоритети розвитку бізнесу в умовах воєнного стану. Встановлено, що специфіка аграрного сектора та існуючі виклики в даній галузі, ставлять під загрозу продовольчу безпеку країни, у зв'язку з чим необхідно забезпечити підтримку всіх без виключення підприємств аграрного сектора на основі добросовісної конкуренції в доступі до джерел фінансування агропромислового виробництва, підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності, задіяння дієвих фінансових інструментів для зростання їх фінансового потенціалу.

Отримані результати дослідження можуть бути використані для розробки концепції державної політики з урахуванням фінансових інструментів підтримки, забезпечення стійкості та відновлення бізнесу в Україні в період воєнного стану, що дасть змогу стимулювати підприємницьку діяльність, підвищити рівень дохідної частини бізнесу та забезпечити конкурентоспроможність малого та середнього підприємництва.

Список літератури:

1. Могильська В. Стимулювання бізнесу в період воєнного стану в Україні. *Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. К.: 2022. С. 195–197.
2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України № 2290-IX від 31.05.2022 // Відомості ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 22.12.2022).
3. Годнюк І. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва в умовах воєнного стану. *Фінансово-економічна діяльність суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану* : Міжнар. наук.-практ. форум (м. Кам'янець-Подільський, 20-21 жовтня 2022 р.). Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2022. С. 68–71.
4. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723 : Постанова КМУ від 12 березня 2022 року № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.12.2022).
5. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 і 29: Постанова КМУ від 18 березня 2022 р. № 312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2022%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.12.2022).
6. Інформація про результати Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%». 2022. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programidostupni-krediti-5-7-9> (дата звернення: 22.12.2022).

7. Українські аграрії залучили доступних кредитів на 57 мільярдів. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/8/691291/> (дата звернення: 22.12.2022).
8. У 2020 році українські аграрії взяли рекордний обсяг кредитів. URL: http://naas.gov.ua/newsall/newsukraine/?ELEMENT_ID=6482 (дата звернення: 22.12.2022).
9. Міністерство аграрної політики і продовольства України: офіційний веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 22.12.2022).
10. Дія.Бізнес. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в листопаді 2022 року. 2022. URL: <https://business.diiia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvannya-v-listopadi-2022-roku> (дата звернення: 22.12.2022).
11. The Council of the EU and the European Council. EU solidarity with Ukraine. 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/> (дата звернення: 22.12.2022).
12. Урядовий портал. Мінагрополітики залучає міжнародну підтримку для вирішення потреб агрови-робників. URL: 2022. <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-zaluchaie-mizhnarodnu-pidtrymku-dlia-vyrishennia-potreb-ahrovyrobnukiv> (дата звернення: 22.12.2022).
13. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Нагальні потреби українського агросектору для стійкості та відновлення. 2022. URL: <https://nubip.edu.ua/node/118789> (дата звернення: 22.12.2022).
14. Урядовий портал. Для підтримки роботи українського агросектору необхідне масштабне спрощене кредитування, – Микола Сольський. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dlia-pidtrymky-roboty-ukrainskoho-ahrosektoru-neobkhdne-masshtabne-sproshchene-kredytuvannia-mykola-solskyi> (дата звернення: 22.12.2022).
15. Gryshchenko, I. M., Kulaiets M. M. Development of the capacity of territorial communities. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів : ЧНТУ, 2018. № 2 (14). Ч. 1. С. 98–104. DOI: 10.25140/2410-9576-2018-1-2(14)-98-104 http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2018_2%281%29__15

Kovtun T.Yu. STATE FINANCIAL SUPPORT FOR BUSINESS SUSTAINABILITY AND RECOVERY DURING WARTIME

The paper studies the peculiarities of state financial support for business stability and recovery in wartime. It was found that the state program «Affordable loans 5–7–9%» helps to stimulate and restore business and showed itself in the best way due to the given conditions by providing loans to support business during wartime. As a result of the study, it was established that the support under the state program «Affordable loans 5–7–9%» as of 10.10.2022 amounts to UAH 22,609.33 million, the number of signed credit agreements is 48,393 in the amount of UAH 143,566.7 million UAH. UAH 55 billion (67.4%). Based on the analysis of the state and needs of Ukrainian business during the martial law, it was determined that the business need for additional financing is constantly growing. It was found that the three main obstacles to the resumption of business activity include: the unpredictability of the development of the situation in Ukraine (44.2%), financial problems (lack of sufficient capital) (42.1%) and the insufficient number of solvent customers in Ukraine (39.5%). It was established that business owners noted the blocking of tax invoices (40.6%), delays with border logistics (queues at customs points) (20.4%) and denial of access to state support programs (grants, 5–7–9, etc.) (19.6%). It was found that at the round table «Urgent needs of the Ukrainian agricultural sector for sustainability and recovery» the main needs of agricultural producers due to the conditions of martial law were determined - provision of generators, seed material, uninterrupted exports and access to additional sources of financing. It was established that, due to these conditions, the following issues in the agricultural sector need to be urgently resolved at all levels of government without exception: at the highest level, it is necessary to ensure the smooth operation of the grain corridor; at the level of local self-government and state executive bodies – to simplify the access of farmers to credit resources so that the main collateral is grain and the state provides a bank guarantee for the borrower.

Key words: state support, public authorities, business, war.